

"Giriş-çixış və qeydiyyat" idarələrarası avtomatlaşdırılmış məlumat-axtarış sisteminin istismarının təşkili Qaydaları"nın və "Giriş-çixış və qeydiyyat" idarələrarası avtomatlaşdırılmış məlumat-axtarış sistemi daxilində dövlət orqanlarının informasiya resurslarından istifadəyə buraxılış dərəcəsi"nin təsdiq edilməsi barədə

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI NAZİRLƏR KABİNETİNİN QƏRARI

"Giriş-çixış və qeydiyyat" idarələrarası avtomatlaşdırılmış məlumat-axtarış sistemi haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2008-ci il 22 aprel tarixli 744 nömrəli Fərmanının 3.1-ci və 3.2-ci bəndlərinin icrasını təmin etmək məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti **QƏRARA ALIR:**

1. "Giriş-çixış və qeydiyyat" idarələrarası avtomatlaşdırılmış məlumat-axtarış sisteminin istismarının təşkili Qaydaları" təsdiq edilsin (1 nömrəli əlavə).

2. "Giriş-çixış və qeydiyyat" idarələrarası avtomatlaşdırılmış məlumat-axtarış sistemi daxilində dövlət orqanlarının informasiya resurslarından istifadəyə buraxılış dərəcəsi" təsdiq edilsin (2 nömrəli əlavə).

3. Bu qərar imzalandığı gündən qüvvəyə minir.

Azərbaycan Respublikasının Baş naziri Artur Rasi-zadə

Bakı şəhəri, 12 yanvar 2012-ci il

№ 5

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin

2012-ci il 12 yanvar tarixli 5 nömrəli qərarı ilə

təsdiq edilmişdir

1 nömrəli əlavə

“Giriş-çıxış və qeydiyyat” idarələrarası avtomatlaşdırılmış məlumat-axtarış sisteminin istismarının təşkili

QAYDALARI

1. Ümumi müddəalar

1.1. Bu Qaydalar "Giriş-çıxış və qeydiyyat" idarələrarası avtomatlaşdırılmış məlumat-axtarış sistemi haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2008-ci il 22 aprel tarixli 744 nömrəli Fərmanının 3.1-ci bəndinin icrasını təmin etmək məqsədi ilə hazırlanmışdır və "Giriş-çıxış və qeydiyyat" idarələrarası avtomatlaşdırılmış məlumat-axtarış sisteminin (bundan sonra - İAMAS) altsistemlərinin istismarı, informasiya resurslarının formalaşdırılması, uzlaşdırılması və istifadəsi, onun istismarına proqram-texniki dəstək, təhlükəsizlik və inkişaf tədbirləri üzrə kompleks prosedurları müəyyən edir.

1.2. Xüsusi təyinatlı dövlət informasiya resursu olan İAMAS "Giriş-çıxış və qeydiyyat" idarələrarası avtomatlaşdırılmış məlumat-axtarış sistemi haqqında Əsasnamə" (bundan sonra - Əsasnamə) ilə müəyyən edilmiş qaydada birgə formalaşdırılan və istifadə edilən paylanmış informasiya resurslarından, bu resursları və təminat vasitələrini qarşılıqlı istifadə edən altsistemlərdən, müvafiq lokal seqmentlərdən və ya kompyuterləşdirilmiş ayrı-ayrı işçi yerlərindən ibarətdir.

1.3. İAMAS-ın infrastrukturu ölkə ərazisində və onun xaricində yerləşmiş, korporativ əsaslarla eyni kompyuter şəbəkəsinə birləşdirilmiş, habelə onunla qarşılıqlı əlaqəsi nəzərdə

tutulmuş digər informasiya sistemləri ilə inteqrasiya və ya uzlaşmanı təmin edən aşağıdakı qurumları əhatə edir:

1.3.1. sistemə qoşulmuş dövlət orqanlarının aparatlarını;

1.3.2. polis orqanlarının qeydiyyat və şəxsiyyət vəsiqəsi üzrə şəhər (rayon) şöbə və bölmələrini;

1.3.3. yaşayış yeri üzrə qeydiyyat barədə məlumatların verilməsi ilə bağlı fəaliyyəti həyata keçirən qurumu;

1.3.4. polis orqanlarının regional pasport mərkəzlərini;

1.3.5. sərhəd nəzarəti məntəqələrini;

1.3.6. Azərbaycan Respublikasının diplomatik nümayəndəlik və konsulluqlarını.

1.4. İAMAS vasitəsilə elektron formatda aşağıdakı məsələlər üzrə sənədləşmə, yoxlama, sorğu və təhlil işləri həyata keçirilir:

1.4.1. şəxsiyyət vəsiqələri, pasport-viza və Əsasnamədə nəzərdə tutulmuş digər sərhədkeçmə sənədlərinin fərdi olaraq doldurulması və verilməsi;

1.4.2. yaşayış yeri və olduğu yer üzrə qeydiyyat;

1.4.3. İAMAS çərçivəsində istifadə olunan sənəd blanklarının uçotu;

1.4.4. ölkəyə gəlişinə və ölkədən gedişinə məhdudiyət qoyulan və ya axtarışda olan şəxslər, nəqliyyat vasitələri üzrə siyahıların aparılması və etibarsız sərhədkeçmə sənədləri üzrə yoxlamaların aparılması;

1.4.5. şəxslərin, sənədlərin, nəqliyyat vasitələrinin nəzarət siyahıları üzrə yoxlanılması və sərhədkeçmə uçotu;

1.4.6. şəxslərin identifikasiyası, şəxsiyyəti təsdiq edən və sərhədkeçmə sənədlərinin həqiqiliyinin və etibarlılığının müəyyənləşdirilməsi;

1.4.7. İAMAS-ın tərkibinə daxil olan və ya onunla qarşılıqlı əlaqədə olan digər informasiya resursları arasında inteqrasiya və uzlaşmanın aparılması;

1.4.8. biometrik informasiya resurslarını formalaşdıran məlumatların toplanılması.

2. İAMAS-ın altsistemlərinin istismarı

2.1. İAMAS-ın istismarı müvafiq altsistemlər vasitəsilə aşağıdakı istiqamətlərdə aparılır:

2.1.1. sənədləşdirmə;

2.1.2. qeydiyyat və tənzimləmə;

2.1.3. informasiya təminatı və təhlükəsizliyi.

3. Sənədləşdirmə

3.1. Şəxsiyyəti təsdiq edən sənədlərin verilməsi İAMAS-ın Əsasnamədə göstərilən aşağıdakı standart sxemi üzrə həyata keçirilir:

3.1.1. şəxslərin müvafiq forma üzrə ərizə-anketində göstərilən məlumatlar (adı, soyadı, atasının adı, təvəllüdü, doğum yeri, biometrik məlumatları, ailə vəziyyəti, ünvanı və s.) İAMAS-a daxil edilir;

3.1.2. təqdim olunan məlumatların düzgünlüyü və tamlığı, əldə olan sənədlərə uyğunluğu və qanunvericiliklə müəyyən edilmiş məhdudiyətlərin mövcudluğu yoxlanılır və bu yoxlamanın nəticəsindən asılı olaraq sənədin blankı müvafiq standartlara uyğun fərdi qaydada doldurulur, sənəd və onun çap keyfiyyəti pasport oxuyan xüsusi proqram-texniki vasitə ilə yoxlanılaraq vətəndaşa verilir və ya yeni blankda fərdi qaydada yenidən doldurulur;

3.1.3. fərdi şəkildə doldurulmuş sənəd blankının nömrəsi aktiv statuslu müvafiq sənədlərin siyahısına daxil edilir, geri qaytarılan, dəyişdirilən və ya qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada konkret müddət üçün alınan müvəqqəti sənədlərin aktiv statusu səbəbi və tarixi göstərməklə dəyişdirilir;

3.1.4. fərdi şəkildə doldurulmuş, eləcə də zədələnmiş və ya korlanmış blankların qeydiyyatı "Blankların uçotu" informasiya resursunda avtomatik aparılır;

3.1.5. blankların vəziyyəti barədə və fərdi doldurulma prosesindən sonra toplanmış məlumatlar saxlanması və istifadəsi üçün İAMAS-ın müvafiq lokal serverindən kompyuter şəbəkəsi vasitəsilə mərkəzi serverlər kompleksinə köçürülür.

3.2. "Azərbaycan Respublikası vətəndaşının şəxsiyyət vəsiqəsi" altsistemi - Azərbaycan Respublikası vətəndaşının şəxsiyyət vəsiqəsinin verilməsi üçün ərizə-anketdə göstərilən və vəsiqənin verilməsi barədə məlumatların İAMAS-a daxil edilməsi və fərdi qaydada doldurulması altsistemin vətəndaşın yaşadığı yer üzrə polis orqanlarının qeydiyyat və şəxsiyyət vəsiqəsi qurumlarındakı (bundan sonra - polis bölməsi) proqram-texniki vasitələri ilə aşağıdakı qaydada həyata keçirilir:

3.2.1. vətəndaşın ərizə-anketində göstərilən və Azərbaycan Respublikası Əhalisinin Dövlət Reyestrində mövcud olan məlumatlar müvafiq informasiya sistemində müraciət əsasında avtomatlaşdırılmış rejimdə, digər məlumatlar isə optik oxuyucu və (və ya) klaviatura vasitəsilə İAMAS-ın "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları" informasiya resursuna daxil edilir;

3.2.2. vətəndaşın üz təsvirinin və qanunvericiliklə müəyyən edilən digər biometrik məlumatlarının əldə olunması İAMAS-ın stasionar və ya mobil skanerləri ilə həyata keçirilərək, "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları" informasiya resursuna daxil edilir;

3.2.3. şəxs biometrik məlumatlar əsasında identifikasiya olunur, vəsiqəni ilk dəfə aldığı və yaxud dəyişdirdiyi "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları" informasiya resursundan, vəsiqə almaq üçün təqdim etdiyi fərdi məlumatların və fərdi identifikasiya nömrəsinin (FİN) düzgünlüyü və tamlığı bu məlumatların saxlandığı İAMAS-ın "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları" informasiya resursundan və İAMAS-la qarşılıqlı inteqrasiya olunmuş Azərbaycan Respublikası Əhalisinin Dövlət Reyestrindən, "Elektron sağlamlıq kartı" sistemindən və digər müvafiq informasiya sistemlərindən avtomatik qaydada yoxlanılır;

3.2.4. ərizə-anketdə göstərilməyən, lakin şəxsiyyət vəsiqəsinin verilməsi üçün tələb olunan qanunvericiliklə müəyyən edilmiş digər məlumatlar İAMAS-a qoşulmuş informasiya sistemlərindən elektron formada alınır (sinxronlaşdırılır) və "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları" informasiya resursuna əlavə edilir;

3.2.5. şəxsiyyət vəsiqəsinin fərdi qaydada doldurulması və müvafiq qeydiyyatların aparılması "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları" informasiya resursunda toplanmış məlumatlar əsasında avtomatik qaydada həyata keçirilir.

3.3. "Azərbaycan Respublikası vətəndaşının pasportları" altsistemi - Azərbaycan Respublikası vətəndaşına pasport verilməsi (pasportun dəyişdirilməsi) prosesində İAMAS-la aşağıdakı işlər həyata keçirilir:

3.3.1. ümumvətəndaş pasportu alan vətəndaşın yaşadığı yerin müvafiq polis bölməsində, ölkə xaricində isə həmin şəxsin konsulluq uçotuna götürüldüyü Azərbaycan Respublikasının diplomatik nümayəndəlik və konsulluqlarında (bundan sonra - konsulluq):

3.3.1.1. vətəndaşın ərizə-anketində göstərilən məlumatlar optik oxuyucu və (və ya) klaviatura vasitəsilə, üz təsviri, əl-barmaq izləri və qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş digər biometrik məlumatlar isə müvafiq xüsusi skanerlər vasitəsilə İAMAS-ın "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları" informasiya resursuna daxil edilir;

3.3.1.2. ölkə xaricində olan vətəndaş konsulluqda konsulluq uçotu üzrə yoxlanılır;

3.3.1.3. pasportun verilməsi barədə ərizə biometrik məlumatlarla birlikdə İAMAS-ın "Mərkəzi serverlər kompleksi, idarəetmə və mühafizə" altsistemi vasitəsilə regional pasport mərkəzinə təqdim edilir;

3.3.2. ümumvətəndaş pasportunu dolduran regional mərkəzdə:

3.3.2.1. şəxs biometrik məlumatlar əsasında identifikasiya olunur, pasportu ilk dəfə aldığı və ya dəyişdirdiyi, pasport almaq üçün təqdim etdiyi fərdi məlumatların və fərdi identifikasiya nömrəsinin düzgünlüyü və tamlığı bu məlumatların saxlandığı İAMAS-ın "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları" və "Sərhədkeçmə" informasiya resurslarından və İAMAS-la qarşılıqlı inteqrasiya olunmuş Azərbaycan Respublikası Əhalisinin Dövlət Reyestrindən, İAMAS-a qoşulmuş "Elektron sağlamlıq kartı" sistemindən və digər müvafiq informasiya sistemlərindən avtomatik qaydada yoxlanılır;

3.3.2.2. pasport verilərkən qanunvericiliklə müəyyən edilmiş məhdudiyət hallarının mövcudluğu avtomatik olaraq "Sərhədkeçməyə məhdudiyət siyahısı" informasiya resursundan yoxlanılır;

3.3.2.3. pasportun fərdi qaydada doldurulması və müvafiq qeydiyyatların aparılması "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları" informasiya resursunda ərizə-anket və şəxsiyyət vəsiqəsi üzrə toplanılmış məlumatlar əsasında avtomatik qaydada həyata keçirilir;

3.3.3. Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinin Konsulluq İdarəsində:

3.3.3.1. xidməti və diplomatik pasportların verilməsi üçün qanunvericiliyə uyğun olaraq müvafiq müəssisə, idarə və ya təşkilatın vəsatətində göstərilən məlumatlar optik oxuyucu və (və ya) klaviatura vasitəsilə, üz təsviri və qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş digər biometrik məlumatlar isə müvafiq xüsusi skanerlər vasitəsilə "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları" informasiya resursuna daxil edilir;

3.3.3.2. şəxs biometrik məlumatlar əsasında identifikasiya olunur, pasportu ilk dəfə aldığı və ya dəyişdirdiyi, pasport verilməsinə dair vəsatətdən İAMAS-a daxil edilmiş fərdi məlumatların və fərdi identifikasiya nömrəsinin düzgünlüyü və tamlığı bu məlumatların saxlandığı İAMAS-ın "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları" informasiya resursundan və İAMAS-la qarşılıqlı inteqrasiya olunmuş Azərbaycan Respublikası Əhalisinin Dövlət Reyestrindən, İAMAS-a qoşulmuş "Elektron sağlamlıq kartı" sistemindən və digər müvafiq

informasiya sistemlərindən avtomatik qaydada yoxlanılır, xidməti pasport verilməsinə dair qanunvericiliklə müəyyən edilmiş məhdudiyət hallarının mövcudluğunun yoxlanılması və rəy bildirilməsi Azərbaycan Respublikasının Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi tərəfindən İAMAS çərçivəsində avtomatik qaydada həyata keçirilir;

3.3.3.3. xidməti və diplomatik pasportların fərdi qaydada doldurulması və müvafiq qeydiyyatların aparılması "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları" informasiya resursunda vəsatət və şəxsiyyət vəsiqəsi üzrə toplanmış məlumatlar əsasında avtomatik qaydada həyata keçirilir.

3.4. **"Dənizçinin şəxsiyyət sənədi" altsistemi** - dənizçinin şəxsiyyət sənədinin verilməsi prosesi altsistemin Azərbaycan Respublikasının Dövlət Dəniz Administrasiyasındakı proqram-texniki vasitələri ilə və "Dənizçinin şəxsiyyət sənədi haqqında Əsasnamə"nin 10-cu hissəsinin tələblərinə uyğun olaraq həyata keçirilir.

3.5. **"Azərbaycan Respublikasına qayıdış şəhadətnaməsi" altsistemi** - Azərbaycan Respublikasına qayıdış şəhadətnaməsinin verilməsi prosesi altsistemin vətəndaşın olduğu xarici ölkədəki Azərbaycan Respublikası konsulluğundakı proqram-texniki vasitələri ilə Azərbaycan Respublikası vətəndaşının pasportunun dəyişdirilməsinin standart sxemi üzrə həyata keçirilir. Readmissiya üzrə şəxsin identifikasiyası prosesində müvafiq sorğular İAMAS vasitəsilə icra olunur. Ölkəyə gələn vətəndaşın qayıdış şəhadətnaməsinin aktiv statusu həmin sənəddən təkrar istifadə edilməməsi üçün dəyişdirilir.

3.6. **"Viza" altsistemi** - altsistem vasitəsilə əcnəbilərə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə (bundan sonra - əcnəbilər) viza verilməsi üçün İAMAS-la aşağıdakı işlər həyata keçirilir:

3.6.1. viza alan əcnəbinin qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş məlumatları elektron formada İAMAS-ın "Əcnəbilər" informasiya resursuna daxil edilir və ona sistem daxili identifikasiya nömrəsi verilir;

3.6.2. daxil edilmiş məlumatlar əsasında Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyində və Azərbaycan Respublikasının Milli Təhlükəsizlik Nazirliyində müvafiq yoxlamalar həyata keçirilir;

3.6.3. yoxlamaların nəticəsindən asılı olaraq əcnəbilərə müvafiq vizalar verilir.

3.7. **"Azərbaycan Respublikasında 30 gündən artıq yaşamaq istəyən əcnəbinin qeydiyyatına alınması haqqında vəsiqə, Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara getməsi üçün Azərbaycan Respublikasında daimi yaşayan vətəndaşlığı olmayan şəxsin şəxsiyyət vəsiqəsi" altsistemi** - bu vəsiqənin verilməsi prosesi altsistemin şəxsin yaşadığı yerin polis bölməsindəki proqram-texniki vasitələri ilə Azərbaycan Respublikası vətəndaşının şəxsiyyət vəsiqəsinin verilməsinin standart sxemi üzrə həyata keçirilir və məlumatlar "Əcnəbilər" informasiya resursuna daxil edilir.[\[1\]](#)

4. Qeydiyyat və tənzimləmə

4.1. Ölkədən getmə və ölkəyə gəlmə haqqında qeydiyyatlar İAMAS vasitəsilə aşağıdakı üsullarla həyata keçirilir:

4.1.1. ölkədən getmə və ölkəyə gəlmə üçün sərhədkeçmə sənədlərinin verilməsinə dair müraciət edən şəxslər barədə yoxlama keçirilir;

4.1.2. xarici miqrasiya prosesində vətəndaşların və əcnəbilərin sərhədkeçmə nəzarəti və qeydiyyatı aparılır;

4.1.3. vətəndaşların ölkə ərazisində yaşayış və olduğu yer üzrə qeydiyyatı, onların xarici ölkələrdə konsulluq uçotu aparılır.

4.2. **"Sərhədkeçməyə məhdudiyət" altsistemi** - "Sərhədkeçməyə məhdudiyət siyahısı"na qanunvericiliklə müəyyən olunmuş və bu Qaydalarda göstərilən məlumatların daxil edilməsi Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin vahid miqrasiya məlumat sistemi və altsistemin proqram-texniki vasitələri ilə Əlaqələndirmə Şurası tərəfindən təsdiq edilmiş forma üzrə həyata keçirilir. Məhdudiyət siyahısına məlumatlar İAMAS-dan müvafiq məqsədlə istifadə səlahiyyəti verilmiş İAMAS-a qoşulmuş dövlət orqanlarının məsul əməkdaşları tərəfindən daxil edilməli və təsdiqlənməlidir.

4.3. **"Sərhəd nəzarəti" altsistemi** - Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının və əcnəbilərin, habelə nəqliyyat vasitələrinin sərhədkeçmə nəzarəti və qeydiyyatı İAMAS-la aşağıdakı sxem üzrə həyata keçirilir:

4.3.1. sərhədkeçmə məlumatlarının toplanması:

4.3.1.1. sərhəd nəzarəti məntəqələrində nəqliyyat vasitələrinin dövlət qeydiyyat nişanı və ya bort nömrəsi, markası, növü, tipi xüsusi proqram-texniki vasitə və ya klaviatura ilə İAMAS-a daxil edilir;

4.3.1.2. sərhədi keçən şəxslərin pasportunda və ya müvafiq sərhədkeçmə sənədində olan məlumatlar, o cümlədən biometrik məlumatlar pasport oxuyan proqram-texniki vasitə ilə, şəxslərin pasportunun tipindən asılı olaraq üz təsviri, əl-barmaq izləri və qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş digər biometrik məlumatlar xüsusi skanerlər vasitəsilə İAMAS-a daxil edilir;

4.3.1.3. ölkəyə gələn əcnəbinin pasportunun və ya müvafiq sərhədkeçmə sənədinin əsas səhifəsinin təsviri skanerlə İAMAS-a daxil edilir;

4.3.2. sərhədkeçmə nəzarəti:

4.3.2.1. şəxslərin və nəqliyyat vasitələrinin sərhədkeçməsinə dair toplanan məlumatlar real vaxt rejimində sərhəd nəzarəti məntəqəsində və ya müvafiq dövlət orqanında "Sərhədkeçməyə məhdudiyət siyahısı" informasiya resursu üzrə yoxlanılır;

4.3.2.2. sərhədi keçən vətəndaşların pasportu və ya Azərbaycan Respublikasına qayıdış şəhadətnaməsi, əcnəbilərin vizaları, müvəqqəti olma müddətinin uzadılması barədə qərarları, müvəqqəti və ya daimi yaşamaq üçün icazə vəsiqələri və onlara ölkə ərazisində verilmiş digər sərhədkeçmə sənədləri "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları" və "Əcnəbilər" informasiya resurslarında, habelə belə sənədlərin aktiv statusu Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin vahid miqrasiya məlumat sistemində elektron cədvəllərdən real vaxt rejimində yoxlanılır, həqiqiliyi müəyyən olunur;

4.3.2.3. əcnəbilərin pasportlarının həqiqiliyinin müəyyən edilməsi üçün İAMAS-da "off-line" rejimdə toplanmış İCAO-nun (Beynəlxalq Mülki Aviasiya Təşkilatının) elektron imza məlumatlarından istifadə olunur;

4.3.2.4. sərhədi keçən şəxsdən skanerlə toplanılan müvafiq biometrik məlumatlar həmin şəxsin istifadə etdiyi sərhədkeçmə sənədində, həmçinin "Sərhədkeçməyə məhdudiyət siyahısı" informasiya resursunda olan biometrik məlumatlar üzrə real vaxt rejimində biometrik verifikasiya işləri aparılmaqla həyata keçirilir;

4.3.2.5. əcnəbilərin ölkə ərazisində olduğu və ya yaşadığı müddət, o cümlədən bu müddətin uzadılması üçün qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş icazəyə malik olmaları, habelə onların olduğu və ya yaşadığı yer üzrə qeydiyyatata alınmaları "on-line" rejimdə "Əcnəbilər" informasiya resursundan, habelə Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin vahid miqrasiya məlumat sistemindən yoxlanılır;

4.3.3. sərhədkeçmə qeydiyyatı:

4.3.3.1. yoxlamanın nəticəsi və sərhədkeçməyə verilən icazə, yaxud imtina barədə sərhəd nəzarəti məntəqəsinin operatoru avtomatik məlumatlandırılır, onun xidməti qeydləri və qərarı İAMAS-a daxil edilir;

4.3.3.2. sərhəd nəzarəti prosesində saxlanılan şəxslər barədə İAMAS-da cəmləşən məlumatlar həmin şəxs barədə müvafiq məhdudiyətin təşəbbüskarı olan dövlət orqanına "on-line" rejimdə ötürülür;

4.3.3.3. belə məlumatlar saxlanılma və istifadə edilmə üçün İAMAS-ın Mərkəzi Serverinin "Sərhədkeçmə" informasiya resursunda toplanılır;

4.3.3.4. əcnəbinin ölkəyə ilk dəfə gəlməsi "Əcnəbilər" informasiya resursu üzrə yoxlanılır və əcnəbiyə sistem daxili müvəqqəti identifikasiya nömrəsi verilir, yaxud Azərbaycan Respublikası Əhəlisinin Dövlət Reyestri vasitəsilə onun fərdi identifikasiya nömrəsi müəyyən edilir.

4.4. **"Şəxslərin yaşadığı və olduğu yer üzrə qeydiyyatı" altsistemi** - şəxslərin yaşadığı və olduğu yer üzrə qeydiyyatı ilə əlaqədar İAMAS-la aşağıdakı işlər həyata keçirilir:

4.4.1. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının qeydiyyatı:

4.4.1.1. yaşayış yeri üzrə qeydiyyatı həmin yer üzrə polis bölməsində şəxsiyyət vəsiqəsinin verilməsi prosesində həyata keçirilir;

4.4.1.2. yaşayış yerindən kənarında 60 gündən artıq müddətə müvəqqəti olduğu yer üzrə qeydiyyatı üçün həmin yerin müvafiq polis bölməsində vətəndaşın ərizə-anketində göstərilən məlumatları optik oxuyucu və (və ya) klaviatura vasitəsilə, vətəndaşın və onun müvəqqəti olduğu evin (mənzilin) sahibinin şəxsiyyət vəsiqələrindəki zəruri məlumatlar isə pasport oxuyan proqram-texniki vasitə ilə İAMAS-a daxil edilir;

4.4.1.3. ölkə xaricində konsulluq uçotuna götürülməsi üçün vətəndaşın ərizə-anketində göstərilən məlumatlar optik oxuyucu və (və ya) klaviatura vasitəsilə İAMAS-a daxil edilir;

4.4.2. Azərbaycan Respublikasına gələn əcnəbilərin qeydiyyatı:

~~4.4.2.1. 30 gündən artıq yaşamaq üçün qeydiyyata alınma haqqında vəsiqənin fərdi olaraq doldurulması Azərbaycan Respublikası vətəndaşının şəxsiyyət vəsiqəsinin verilməsinin standart sxemi üzrə həyata keçirilir, məlumatlar isə "Əcnəbilər" informasiya resursuna daxil edilir;~~[ii\[2\]](#)

4.4.2.2. "Sərhədkeçmə" və "Əcnəbilər" informasiya resurslarında saxlanılan məlumatlar Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin vahid miqrasiya məlumat sistemində əcnəbilərin ölkə ərazisində müvəqqəti olma müddətinin uzadılması, müvəqqəti və daimi yaşamasına icazə verilməsi ilə əlaqədar istifadə olunması üçün "İnformasiya mübadiləsi" altsisteminin "İnteqrasiya" servisi vasitəsilə "on-line" rejimdə aidiyyəti üzrə təqdim edilir;

4.4.2.3. əcnəbilərin ölkə ərazisində müvəqqəti və daimi yaşamasına icazə verilməsi, müvəqqəti olma müddətlərinin uzadılması, habelə onların olduğu və ya yaşadığı yer üzrə qeydiyyata alınmaları barədə məlumatlar "on-line" rejimdə "Sərhəd nəzarəti" altsistemində istifadə olunması üçün "Əcnəbilər" informasiya resursuna Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin vahid miqrasiya məlumat sistemindən aidiyyəti üzrə təqdim edilir.

4.5. **"Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığına dair məlumatlar" altsistemi** - Azərbaycan Respublikası vətəndaşlığına qəbul, xitam və bərpa məsələləri üzrə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qərarların qəbul olunması prosesində İAMAS-la aşağıdakı işlər həyata keçirilir:

4.5.1. vətəndaşlıq məsələlərinə dair ölkə xaricində konsulluqda qəbul edilmiş vəsatətlərdəki məlumatlar optik oxuyucu və (və ya) klaviatura vasitəsilə, üz təsviri, əl-barmaq izləri və qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş digər biometrik məlumatlar isə xüsusi skanerlər vasitəsilə, həmin şəxsin vətəndaşlığına uyğun olaraq "Əcnəbilər" və ya "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları" informasiya resursuna daxil edilir;

4.5.2. konsulluqda vətəndaşlıq məsələlərinə dair İAMAS-a daxil edilən məlumatlar "İnformasiya mübadiləsi" altsisteminin "İnteqrasiya" servisi vasitəsilə "on-line" rejimdə Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin vahid miqrasiya məlumat sistemində təqdim edilir;

4.5.3. Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin vahid miqrasiya məlumat sistemində toplanmış vətəndaşlıq məsələləri üzrə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada qəbul olunmuş qərarlar barədə məlumatlar icra edilməsi üçün "İnteqrasiya" servisi vasitəsilə İAMAS-a təqdim edilir və bunun əsasında "Əcnəbilər" və ya "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları" informasiya resursunda, eləcə də Azərbaycan Respublikası Əhəlisinin Dövlət Reyestrində avtomatik olaraq müvafiq əlavə və dəyişikliklər aparılır.

5. İnformasiya təminatı və təhlükəsizliyi

5.1. İAMAS çərçivəsində informasiya təminatı və təhlükəsizlik tədbirləri aşağıdakı qaydada həyata keçirilir:

5.1.1. mərkəzi serverlər kompleksini, kompyuter şəbəkəsini və informasiya resurslarını idarəetmə;

5.1.2. səlahiyyət bölgüsü, audit jurnalı, kriptografiya, e-imza və biometrik identifikasiya texnologiyaları vasitəsilə təhlükəsizlik tədbirləri;

5.1.3. əhali və miqrasiya barədə əlaqəli dövlət və beynəlxalq informasiya resursları arasında informasiya mübadiləsi, sorğu, təhlil və hesabat işləri, o cümlədən elektron xəritə ilə vizual nümayiş;

5.1.4. blankların, proqram-texniki təminat vasitələrinin və sərf materiallarının hərəkətinin monitorinqi.

5.2. **"Mərkəzi serverlər kompleksi, idarəetmə və mühafizə" altsistemi** - altsistemin servislərinin, müvafiq proqram-texniki vasitələrinin yaradılma və istismar qaydası Əlaqələndirmə Şurası tərəfindən təsdiq olunan İAMAS-ın informasiya təhlükəsizliyi siyasəti ilə müəyyən edilir.

5.2.1. Altsistem aşağıdakılarla təmin edilir:

5.2.1.1. risklərin qiymətləndirilməsi xidməti;

5.2.1.2. əsas və ehtiyat serverləri idarəetmə xidməti;

5.2.1.3. səlahiyyətləri idarəetmə servisi;

5.2.1.4. korporativ e-imza sertifikat xidməti;

5.2.1.5. e-xidmətləri idarəetmə servisi;

5.2.1.6. informasiya təhlükəsizliyini idarəetmə vasitələri;

5.2.1.7. dayanıqlı elektrik enerjisi.

5.2.2. Altsistemin idarə edilməsini Daxili İşlər Nazirliyinin xüsusi struktur bölməsi Əlaqələndirmə Şurasının işçi qrupu və İAMAS-ın müvafiq qaydada təyin edilmiş operatoru ilə birgə təmin edir.

5.2.3. İAMAS-ın korporativ e-imza sertifikat xidmətinin, İAMAS-ın istifadəçilərinə altsistem vasitəsilə səlahiyyətlərin verilməsi və bu səlahiyyətlərin idarə edilməsi servisinin fəaliyyəti dörd səviyyə üzrə təmin edilməklə, hər səviyyə üçün ayrı-ayrı e-imza açarları və səlahiyyətlər verilir:

5.2.3.1. mərkəzi serverdən istifadə səviyyəsi;

5.2.3.2. lokal seqmentdaxili səviyyə;

5.2.3.3. e-imza üzrə açıq açarların milli infrastrukturunu (PKİ) ilə əlaqə;

5.2.3.4. İCAO-nun (Beynəlxalq Mülki Aviasiya Təşkilatının), habelə digər aidiyyəti beynəlxalq və regional qurumların e-imza üzrə açıq açarlar infrastrukturunu ilə əlaqə.

5.2.4. Altsistem vasitəsilə həyata keçirilən işlər:

5.2.4.1. informasiyanın lokal server və kompyuterləşmiş əlahiddə işçi yerlərdən qəbulu, saxlanması, mühafizəsi və aidiyyəti üzrə ötürülməsinin mərkəzləşmiş qaydada təmin edilməsi;

5.2.4.2. İAMAS-ın informasiya resurslarının ehtiyat surətinin yaradılması və saxlanması;

5.2.4.3. fəvqəladə hallarda informasiya proseslərinin ehtiyat serverə keçirilməsi;

5.2.4.4. İAMAS-ın informasiya resurslarından sistemə qoşulmuş dövlət orqanlarının fəaliyyət sahələrinə və səlahiyyətlərinə uyğun istifadə olunmasının təmin edilməsi;

5.2.4.5. audit jurnallarının mərkəzləşdirilmiş qaydada aparılması;

5.2.4.6. İAMAS-ın texniki vasitələrinə, informasiya daşıyıcılarına, informasiya təminatı vasitələrinə və kommunikasiya xətlərinə kənar və nəzarətsiz müdaxilələrin qarşısının alınması;

5.2.4.7. proqram təminatı vasitələrinin fəaliyyətinin təmin edilməsi;

5.2.4.8. İAMAS-ın təhlükəsizlik idarəedici sinin fəaliyyətinin proqram-texniki təminatı.

5.2.5. İAMAS-ın altsistemlərinin informasiya təhlükəsizliyində mümkün risklərin qiymətləndirilməsi müvafiq standartlar və digər tələblərdən asılı olaraq Əlaqələndirmə Şurasının müəyyən etdiyi ixtisaslaşmış təşkilatlar tərəfindən aparılır. Qiymətləndirmənin nəticələri əsasında tədbirlər planları üçün aidiyyəti üzrə təkliflər hazırlanır. İAMAS-ın altsistemlərinin təhlükəsiz istismarına yeni təhdidlərin aşkar olunması hallarında əlavə qiymətləndirmə aparıla bilər.

5.3. **"Biometrik informasiya" altsistemi** - pasport-viza, Azərbaycan Respublikasına qayıdış şəhadətnaməsi və digər sərhədkeçmə sənədlərinin, şəxsiyyət və qeydiyyat vəsiqələrinin fərdi şəkildə doldurulması, sərhəd nəzarətinin aparılması, readmissiya üzrə sorğuların icrası, Azərbaycan Respublikası vətəndaşlığına qəbul, xitam və bərpa məsələləri üzrə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qərarların qəbul olunması zamanı üz təsviri, əl-barmaq izləri və qanunvericilikdə nəzərdə tutulan digər biometrik məlumatlar müvafiq xüsusi skanerlər vasitəsilə İAMAS-ın "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları", "Sərhədkeçmə" və "Əcnəbilər" informasiya resurslarına daxil edilir.ⁱⁱⁱ[3]

5.3.1. "Biometrik informasiya haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda nəzərdə tutulmuş aşağıdakı biometrik informasiya xidmətlərinin fəaliyyəti İAMAS daxilində altsistem vasitəsilə təşkil edilir:

5.3.1.1. üz təsviri üzrə identifikasiya və müşahidə xidməti;

5.3.1.2. əl-barmaq və ovuc izləri üzrə qeydiyyat-identifikasiya xidməti;

5.3.1.3. kağız üzərində yazı xətti və imza üzrə identifikasiya və analiz xidməti;

5.3.1.4. fərdi identifikasiya nömrəsi (FİN) ilə bağlı nəzarət və təhlükəsizlik xidməti.

5.3.2. Altsistem aşağıdakı məsələlərin həllini təmin edir:

5.3.2.1. biometrik məlumatlar üzrə milli informasiya resurslarının formalaşdırılması məqsədi ilə məlumatların toplanılması;

5.3.2.2. əldə edilən və İAMAS-da mövcud olan biometrik məlumatların standartlara uyğun formata çevrilməsi;

5.3.2.3. şəxsin başqa fərdi məlumatlarla sənəd almaq, belə sənədlərdən istifadə etmək cəhdlərinin, şəxsə müxtəlif fərdi identifikasiya nömrəsinin verilməsi hallarının biometrik identifikasiya texnologiyaları ilə aşkarlanması, aradan qaldırılması mexanizminin və sənədlərin mühafizə dərəcələrinin gücləndirilməsi;

5.3.2.4. biometrik məlumatlar üzrə informasiya resurslarından qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada şəxsiyyəti təsdiq edən sənədlərin rəsmiləşdirilməsi, sərhəd nəzarəti, cinayət təqibi, kəşfiyyat, əks-kəşfiyyat, əməliyyat-axtarış fəaliyyəti, ictimai asayişin qorunması, xilasetmə sahələrində identifikasiya və verifikasiya işlərində istifadəsi;

5.3.2.5. axtarışda olan şəxslərin kütləvi toplantı və gediş-gəliş yerlərində real vaxt rejimində şəkillərinə görə tanınması və müşahidəsi ilə inteqrasiyanın həyata keçirilməsi;

5.3.2.6. biometrik məlumatlar üzrə dövlət və beynəlxalq informasiya sistemləri arasında məlumat mübadiləsində iştirak edilməsi.

5.4. **"İnformasiya mübadiləsi" altsistemi** - İAMAS-ın sənədləşdirmə, qeydiyyat və tənzimləmə istiqamətlərinə aid altsistemləri vasitəsilə sistemə qoşulmuş dövlət orqanları tərəfindən formalaşdırılan və qarşılıqlı istifadə edilən məkanca paylanmış informasiya resursları arasında informasiya mübadiləsi altsisteminin servisləri vasitəsilə təşkil edilir.

5.4.1. Altsistemin servisləri aşağıdakılardır:

5.4.1.1. telekommunikasiya servisi;

5.4.1.2. kompyuter şəbəkəsi servisi;

5.4.1.3. inteqrasiya və uzlaşdırma servisi;

5.4.1.4. "Virtual müşavirə" (İP-telefoniya) servisi;

5.4.1.5. "Universal razılaşdırma" (e-poçt və e-sənəd dövriyyəsi) servisi.

5.4.2. İAMAS-ın telekommunikasiya servisi - dayanıqlı, mühafizəli, yüksək ötürücülük fiber-optik əsas xətlərə və digər ehtiyat xətlərə malikdir. İAMAS çərçivəsində telekommunikasiya xidmətləri onun kompüter şəbəkəsinin topologiyasına uyğun olaraq üç səviyyədə təşkil edilir:

5.4.2.1. İAMAS-ın mərkəzi serverlər kompleksi ilə onun seqmentləri arasında, həmçinin Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyi və konsulluqları arasında, İAMAS-la aidiyyəti beynəlxalq, regional və xarici təşkilat və qurumlar arasında telekommunikasiya xidməti - Azərbaycan Respublikasının Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi və Azərbaycan Respublikasının Xüsusi Dövlət Mühafizə Xidməti tərəfindən mərkəzləşdirilmiş qaydada;

5.4.2.2. İAMAS-a qoşulmuş dövlət orqanlarının lokal seqmentləri daxilində, o cümlədən onların lokal serverləri və ölkə ərazisində olan müvafiq struktur bölmələri arasında telekommunikasiya xidməti - həmin qurumların rabitə üzrə struktur bölmələri tərəfindən;

5.4.2.3. İAMAS-a qoşulmuş dövlət orqanlarının müvafiq struktur bölmələri daxilində telekommunikasiya xidməti - həmin qurumların rabitə üzrə struktur bölmələri tərəfindən.

5.4.3. İAMAS-ın kompüter şəbəkəsi servisi - onun informasiya təhlükəsizliyi siyasətinin tələblərinə, Əlaqələndirmə Şurasında razılaşdırılan şəbəkə protokollarına, sistemin malik olduğu əsas və ehtiyat telekommunikasiya xətlərinə uyğun yaradılır və istifadə edilir. İAMAS-ın üçsəviyyəli şəbəkədən ibarət kompüter şəbəkəsinin topologiyasının layihələndirilməsi, bu şəbəkələrin yaradılması, idarə edilməsi müvafiq səviyyələr üzrə həyata keçirilir:

5.4.3.1. İAMAS-ın mərkəzi serverlər kompleksi üzrə 1-ci səviyyədə - "Mərkəzi serverlər kompleksi, idarəetmə və mühafizə" altsistemini idarə edən Daxili İşlər Nazirliyinin xüsusi struktur bölməsi tərəfindən Əlaqələndirmə Şurasının işçi qrupu və İAMAS-ın müvafiq qaydada təyin edilmiş operatoru ilə birgə təmin edilir;

5.4.3.2. İAMAS-a qoşulmuş dövlət orqanlarında olan lokal seqmentləri üzrə 2-ci səviyyədə, həmçinin həmin dövlət orqanının müvafiq struktur bölmələri üzrə 3-cü səviyyədə - hər bir müvafiq dövlət orqanında İAMAS-ın lokal seqmentini idarə edən struktur bölməsi tərəfindən təmin edilir;

5.4.3.3. 2-ci və 3-cü səviyyələrdə kompüter şəbəkəsinin topologiyasının layihələndirilməsi Əlaqələndirmə Şurasının işçi qrupu ilə, bu şəbəkələrin yaradılması isə İAMAS-ın operatoru ilə razılaşdırılır.

5.4.4. İAMAS-ın inteqrasiya və uzlaşdırma servisi iki əsas moduldan ibarətdir:

5.4.4.1. inteqrasiya modulu - informasiya təminatının operativliyini, tamlığını və ilkin mənbələrdən qarşılıqlı istifadəni təmin edir, pərakəndəliyin və təkrarçılığın qarşısını alır, informasiyanın ötürülməsini (köçürülməsini) istisna edir. İnformasiya sistemlərinin müvafiq qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş müəyyən tərkib hissəsi (hissələri, o cümlədən informasiya resurslarının, proqram-texniki və telekommunikasiya vasitələrinin bir hissəsi), eyni zamanda inteqrasiya olunan informasiya sistemlərinə də aid hesab edilir;

5.4.4.2. uzlaşdırma modulu - İAMAS və ona qoşulmuş informasiya sistemləri arasında mübadiləni (bu sistemlərin İAMAS-a məlumat təqdim etməsini və onların İAMAS-dan məlumat almasını) təmin edir, informasiyalar bir-birinə fərdi identifikasiya nömrəsi (FİN) və digər təkrarolunmaz rekvizitlər vasitəsilə bağlanılır.

5.4.5. İAMAS-ın "Virtual müşavirə" servisi - İAMAS-ın telekommunikasiya xətləri üzərində kompyuter şəbəkəsi vasitəsilə yaradılır. Bu servis İAMAS istifadəçilərinin səlahiyyət bölgüsünə uyğun olaraq onlar arasında korporativ əsaslarla mühafizəli telefon, telefaks və audio-vizual bağlantılarının təşkilini, bu işlərin İAMAS-ın kompyuter şəbəkəsinin üç səviyyəsinə uyğun həyata keçirilməsini təmin edir.

5.4.6. İAMAS-ın "Universal razılaşdırma" servisi - "e-poçt" və "e-sənəd dövriyyəsi" modullarından ibarətdir. İAMAS çərçivəsində informasiya mübadiləsinin e-poçt texnologiyası əsasında, rəsmi qaydada aparılan yoxlama və razılaşdırma işlərinin elektron imza və elektron sənəd haqqında qanunvericiliyə uyğun olaraq korporativ əsaslarla elektron sənəd dövriyyəsi qaydasında təşkilini təmin edir.

5.4.7. Altsistemin informasiya portalında istifadə edilən resurslar:

5.4.7.1. İAMAS-ın informasiya resursları;

5.4.7.2. İAMAS-a inteqrasiya olunan və ya qoşulan digər dövlət informasiya sistemləri;

5.4.7.3. miqrasiya və fərdi məlumatlar üzrə aidiyyəti beynəlxalq, regional və xarici təşkilat və qurumların müvafiq informasiya sistemləri (inteqrasiya və qoşulma prosedurları ikitərəfli müqavilə, yaxud sazişlər əsasında həyata keçirilir).

5.5. **"Elektron xəritə ilə vizual nümayiş" altsistemi** - İAMAS-da elektron rəqəmli xəritə vasitəsilə aşağıdakı işlər həyata keçirilir:

5.5.1. ərazi vahidlərinin və ünvanların elektron rəqəmli xəritəyə bağlanması - Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin müvafiq qurumundakı proqram-texniki vasitə ilə;

5.5.2. əhalinin yaşayış və olduğu yer üzrə qeydiyyatı haqqında məlumatların və sorguların elektron xəritə ilə vizuallaşdırılması - altsistemin Azərbaycan Respublikasının

Daxili İşlər Nazirliyində, Xarici İşlər Nazirliyində, Milli Təhlükəsizlik Nazirliyində, Ədliyyə Nazirliyində, Müdafiə Nazirliyində, Vergilər Nazirliyində, Fövqəladə Hallar Nazirliyində, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyində, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyində, Dövlət Sərhəd Xidmətində, Dövlət Gömrük Komitəsində, Dövlət Dəniz Administrasiyasında, Xüsusi Dövlət Mühafizə Xidmətində, Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğunda, habelə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlıq Məsələləri Komissiyasında stasionar və ya mobil proqram-texniki vasitələri ilə.

5.6. **"Sorğu, təhlil və hesabat" altsistemi** - İAMAS-a qoşulmuş dövlət orqanlarının və onların struktur bölmələrinin səlahiyyətlərinə uyğun olaraq, mühafizəli informasiya təminatı altsistemin informasiya portalının sorğu-axtarış, hesabat-arayış və informasiya-təhlil servisləri vasitəsilə həm stasionar kompyuterlərdən, həm də mobil terminallardan "on-line" rejimdə həyata keçirilir.

5.6.1. Altsistemdə müxtəlif arayış formalarının hazırlanmasını, təhlil üçün məlumatların əlaqə sxemlərinin tərtib olunmasını yerinə yetirən universal ("report", "link analiz", "data mining") proqram vasitələri tətbiq edilir, məxfilik rejiminə nəzarət olunur.

5.6.2. Sorğular vasitəsilə informasiya resurslarının və ya onun bir hissəsinin sürətinin köçürülməsi və İAMAS-ın kompyuter şəbəkəsinin ifrat yükləndirilməsi qadağandır. İnformasiya resurslarının yeni sürətinin yaradılması fərdi məlumatların mühafizəsi şərtləri nəzərə alınmaqla səmərəlilik baxımından əsaslandırılmalı və Əlaqələndirmə Şurası ilə razılaşdırılmalıdır.

5.6.3. İAMAS-ın informasiya resurslarından altsistem vasitəsilə sistemə qoşulmuş dövlət orqanlarının informasiya təminat sahələri:

5.6.3.1. müvafiq informasiya resurslarının strukturunda olan məlumat cədvəllərinin sütunları üzrə müxtəlif kombinasiyalı sorğuların verilməsi;

5.6.3.2. statistik hesabatların tərtibatı və təhlillərin aparılması;

5.6.3.3. əldə olunan nəticələrin siyahı, cədvəl, arayış, say və digər formalarda vizual nümayişi və çapı;

5.6.3.4. sorğu üzrə nəticənin yadda saxlanması, sənədlərin hazırlanması, bunun üçün müvafiq formatlara çevrilməsi imkanlarının təmin edilməsi.

5.6.4. İAMAS-a qoşulan digər informasiya sistemlərindən altsistem vasitəsilə istifadə olunması üçün aşağıdakı qaydalar və tələblər nəzərə alınmalıdır:

5.6.4.1. bu sistemlərin informasiya resurslarından yalnız informasiya əldə etmək ("read only") prosesi üçün istifadə edilə bilər, bu sistemlərin informasiya resurslarında hər hansı

digər informasiya proseslərinin həyata keçirilməsinə (informasiya əlavə edilməsinə, dəyişiklik aparılmasına və s.), eləcə də həmin sistemlərin istismarına hər hansı formada təsir edilməsinə icazə verilmir;

5.6.4.2. İAMAS-a qoşulan digər informasiya sistemlərinin fəaliyyətini təmin edən sistem daxili məlumatlara və qeydiyyatlara, o cümlədən bu sistemlərin audit jurnallarına İAMAS vasitəsilə istifadəyə icazə verilmir;

5.6.4.3. tərkibində dövlət sirrinə aid edilən informasiya olan sistemlərə İAMAS vasitəsilə qoşulmağa icazə verilmir;

5.6.4.4. İAMAS-a qoşulan digər informasiya sistemlərində olan xidməti, kommersiya və qanunvericilikdə nəzərdə tutulan digər sirlərə, habelə əqli mülkiyyətlə bağlı olan informasiyaya İAMAS vasitəsilə istifadəyə icazə verilmir;

5.6.4.5. hər bir şəxsin özü haqqında İAMAS-da və İAMAS-a qoşulan informasiya sistemlərində toplanmış fərdi məlumatların məzmunu ilə tanış olmaq barədə qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş hüququ təmin edilməlidir;

5.6.4.6. fərdi məlumatların qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada məcburi şəkildə toplanılması və işlənilməsi halları istisna olmaqla, İAMAS-a qoşulan digər informasiya sistemlərində hər hansı şəxs barəsində olan fərdi məlumatlardan İAMAS vasitəsilə istifadəyə yalnız həmin şəxsin qanunvericiliyə müvafiq rəsmi qaydada təsdiq etdiyi razılığı əsasında yol verilə bilər;

5.6.4.7. dövlət orqanlarının fərdi məlumatlar üzrə informasiya resurslarından kəşfiyyat və əks-kəşfiyyat, əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin həyata keçirilməsi üçün istifadə edilməsi bu fəaliyyət sahələri və fərdi məlumatların mühafizəsi haqqında qanunvericilik əsasında təmin edilir. Bu zaman İAMAS vasitəsilə verilən sorğuların mətni barədə həmin sistemlərdə heç bir məlumat saxlanılmır. İAMAS-a qoşulmuş bu sistemlərin audit jurnalına yalnız sorğuların tarixi, İAMAS-da verilmiş qeydiyyat nömrəsi və axtarışın müsbət nəticələnməsi barədə şərti simvol avtomatik daxil edilir.

5.6.5. Altsistemin tətbiqi sahələri aşağıda göstərilən məsələlərlə əlaqədar davamlı şəkildə genişləndirilə bilər:

5.6.5.1. İAMAS-a qoşulmuş dövlət orqanlarının artan tələbatı və texnologiyaların inkişafı;

5.6.5.2. İAMAS-ın informasiya resurslarının strukturunun təkmilləşdirilməsi;

5.6.5.3. İAMAS-ın tətbiq sahələrinin genişləndirilməsi;

5.6.6. internet resursları ilə İAMAS-ın birbaşa olmamaq şərtilə informasiya mübadiləsinin əsas prinsipləri İAMAS-ın informasiya təhlükəsizliyi siyasəti ilə müəyyən edilir.

5.7. **"Blanklar" altsistemi** - İAMAS vasitəsilə verilən sənəd blanklarının hərəkəti, onların verilməsi ilə bağlı ödənilən dövlət rüsumlarının toplanılması barədə mərkəzləşmiş elektron uçot bu altsistem və blankları fərdi olaraq dolduran digər altsistemlərin müvafiq proqram-texniki vasitələri ilə həyata keçirilir.

5.7.1. Sənəd blanklarının hərəkəti:

5.7.1.1. saxlanılmaq üçün boş blankların anbara qəbul olunması;

5.7.1.2. anbardan blankların müvafiq qurumlara paylanılmasının bölgüsü;

5.7.1.3. anbardan blankların müvafiq altsistemlər üçün istifadəyə verilməsi;

5.7.1.4. fərdi doldurulmuş blankların müvafiq standartlara uyğun keyfiyyətinin yoxlanılması.

5.8. **"Audit" altsistemi** - altsistemin Əsasnamədə nəzərdə tutulmuş təyinatı üzrə proqram-texniki vasitələrinin yaradılması və istismarı qaydası İAMAS-ın informasiya təhlükəsizliyi siyasəti ilə müəyyən edilir.

6. İAMAS-ın informasiya resurslarının formalaşdırılması və istifadəsi

6.1. İAMAS-ın informasiya resurslarını formalaşdırma və istifadə sahələri Əsasnamə və bu Qaydalarla müəyyən edilir, müvafiq sahədə fəaliyyət isə altsistemlərin proqram-texniki vasitələri ilə həyata keçirilir.

6.2. Proqram-texniki vasitələrin, informasiya resurslarının strukturunun, o cümlədən cədvəllərin, sütunların və resursdaxili funksionallıq sxemlərinin yaradılmasına və inkişafına aid texniki tapşırıqlar, texniki işçi layihələr Əsasnaməyə və bu Qaydalara uyğun hazırlanıb tətbiq edilir.

6.3. Sistemdaxili səlahiyyət bölgüsünə uyğun olaraq, İAMAS-ın informasiya resurslarında əhali, miqrasiya və qeydiyyatlar barədə toplanılan məlumatlar:

6.3.1. İAMAS-ın müvafiq altsistemlərinin kompyuterləşdirilmiş iş yerlərində yaradılır;

6.3.2. İAMAS-a qoşulmuş digər informasiya sistemlərindən alınır (sinxronlaşdırılır);

6.3.3. İAMAS-ın mərkəzi serverlər kompleksində saxlanılır, mühafizə olunur və idarə edilir;

6.3.4. İAMAS-ın müvafiq altsistemləri vasitəsilə istifadə olunur;

6.3.5. İAMAS-a qoşulmuş digər informasiya sistemlərində istifadə edilir.

6.4. **"Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları" informasiya resursu üzrə:**

6.4.1. vətəndaşlar barədə elektron formada İAMAS vasitəsilə yaradılan məlumatlar:

6.4.1.1. şəxsiyyət vəsiqəsi, pasport, dənizçinin şəxsiyyət sənədi, qayıdış şəhadətnaməsi almaq üçün ərizə-anket məlumatları;

6.4.1.2. vətəndaşın üz təsviri, ovuc və əl-barmaq izləri, kağız üzərində yazı xətti və imzası, qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş digər biometrik məlumatları;

6.4.1.3. vətəndaşlara verilən şəxsiyyət vəsiqələrinə, pasportlara, dənizçinin şəxsiyyət sənədlərinə, qayıdış şəhadətnamələrinə aid məlumatlar, o cümlədən bu sənədlərə aktiv statusun verilməsinə, dəyişdirilməsinin səbəbinə və tarixinə aid xidməti məlumatlar;

6.4.1.4. vətəndaşların olduğu yer üzrə qeydiyyat, konsulluq uçotuna alınmaq və müvafiq ünvanları barədə məlumatlar;

6.4.2. İAMAS-a qoşulmuş digər informasiya sistemlərindən vətəndaşlar barədə elektron formada alınan (sinxronlaşdırılan) və ya digər sənədlərdən daxil edilən məlumatlar:

6.4.2.1. vətəndaşın sistem daxili identifikasiya nömrəsi və Azərbaycan Respublikası Əhəlisinin Dövlət Reyestrindən alınan fərdi identifikasiya nömrəsi;

6.4.2.2. ilk dəfə şəxsiyyət vəsiqəsi verilməsi üçün doğum haqqında şəhadətnamə barədə Azərbaycan Respublikası Əhəlisinin Dövlət Reyestrində olan məlumatlar, yaxud vətəndaşlığa qəbul (bərpa) haqqında qərardan alınan məlumatlar;

6.4.2.3. pasport və şəxsiyyət vəsiqələrinin doldurulması üçün "Elektron sağlamlıq kartı" sistemindən alınan məlumatlar;

6.4.2.4. yetkinlik yaşına çatmamış vətəndaşların valideynləri barədə Azərbaycan Respublikası Əhəlisinin Dövlət Reyestrindən alınan identifikasiya məlumatları;

6.4.2.5. əcnəbilər tərəfindən övladlığa götürülmüş Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan uşaqlar haqqında məlumatlar;

6.4.2.6. yetkinlik yaşına çatmış vətəndaşların hərbi mükəlləfiyyəti barədə məlumatları;

6.4.2.7. nikah haqqında şəhadətnamə əsasında ailə vəziyyəti barədə Azərbaycan Respublikası Əhəlisinin Dövlət Reyestrində olan məlumatlar;

6.4.2.8. vətəndaşların yaşayış yerinin ünvanı və həmin ünvanda göstərilən ev (mənzil) barədə daşınmaz əmlak haqqında şəhadətnamədən alınan məlumatlar;

6.4.3. vətəndaşlar barədə məlumat yaradan altsistemlər:

6.4.3.1. "Azərbaycan Respublikası vətəndaşının şəxsiyyət vəsiqəsi";

6.4.3.2. "Azərbaycan Respublikası vətəndaşının pasportları";

6.4.3.3. "Şəxslərin yaşadığı və olduğu yer üzrə qeydiyyatı";

6.4.3.4. "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığına dair məlumatlar";

6.4.3.5. "Dənizçinin şəxsiyyət sənədi";

6.4.3.6. "Azərbaycan Respublikasına qayıdış şəhadətnaməsi";

6.4.3.7. "Biometrik informasiya";

6.4.4. vətəndaşlar barədə məlumat təminatını həyata keçirən altsistemlər:

6.4.4.1. məlumat yaradan altsistemlər;

6.4.4.2. "Sorgu, təhlil və hesabat";

6.4.5. vətəndaşlar barədə məlumat alınan (sinxronlaşdırılan) və təqdim edilən informasiya sistemləri:

6.4.5.1. Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən aparılan Azərbaycan Respublikası Əhəlisinin Dövlət Reyestri;

6.4.5.2. Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin vahid miqrasiya məlumat sistemi;

6.4.5.3. İAMAS-a qoşulmuş digər müvafiq informasiya sistemləri.

6.5. **"Əcnəbilər" informasiya resursu üzrə:**

6.5.1. əcnəbilər barədə elektron formada İAMAS vasitəsilə yaradılan məlumatlar:

6.5.1.1. vizaya və İAMAS vasitəsilə əcnəbilərə verilən müvafiq vəsiqəyə dair ərizə-anket məlumatları;

6.5.1.2. əcnəbinin pasportunun və ya digər sərhədkeçmə sənədinin əsas səhifəsinin elektron surəti və ya İAMAS-ın "Sərhədkeçmə" informasiya resursundan bu barədə alınan məlumatlar;

6.5.1.3. əcnəbinin üz təsviri, ovuc və əl-barmaq izləri, kağız üzərində yazı xətti və imzası, qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş digər biometrik məlumatları;

6.5.1.4. yetkinlik yaşına çatmamış əcnəbilərin valideynləri barədə identifikasiya məlumatları;

6.5.1.5. vizalara və İAMAS vasitəsilə əcnəbilərə verilən müvafiq vəsiqələrə, onlara aktiv statusun verilməsinə, dəyişdirilməsinin səbəbinə və tarixinə aid məlumatlar.

6.5.2. İAMAS-a qoşulmuş digər informasiya sistemlərindən əcnəbilər barədə elektron formada alınan (sinxronlaşdırılan) və ya digər sənədlərdən daxil edilən məlumatlar:

6.5.2.1. əcnəbinin sistem daxili identifikasiya nömrəsi və Azərbaycan Respublikası Əhəlisinin Dövlət Reyestrindən alınan fərdi identifikasiya nömrəsi;

6.5.2.2. vətəndaşlığa qəbuldan imtina (xitam) haqqında qərardan alınan məlumatlar;

6.5.2.3. Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan uşaqları övladlığa götürmüş əcnəbilər haqqında məlumatlar;

6.5.2.4. Azərbaycan Respublikasında əmək fəaliyyətini həyata keçirmək üçün iş icazəsi almış əcnəbilər haqqında məlumatlar;[iv\[4\]](#)

6.5.2.5. ölkədə müvəqqəti olma müddəti uzadılmış, müvəqqəti və ya daimi yaşamaq üçün icazə almış, habelə ~~immigrant~~ və qaçqın (sığınacaq axtaran) statusu almış (məhrum edilmiş) şəxslər və onlara verilən vəsiqələr, qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada Azərbaycan Respublikasının Dövlət Miqrasiya Xidməti tərəfindən əcnəbilərə verilən digər sənədlər haqqında məlumatlar.[v\[5\]](#)

6.5.3. Azərbaycan Respublikasına gələn əcnəbilər və Azərbaycan Respublikasında daimi yaşayan vətəndaşlığı olmayan şəxslər barədə məlumat yaradan altsistemlər:

6.5.3.1. ~~"Azərbaycan Respublikasında 30 gündən artıq yaşamaq istəyən əcnəbinin qeydiyyatına alınması haqqında vəsiqə, Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənara getməsi üçün Azərbaycan Respublikasında daimi yaşayan vətəndaşlığı olmayan şəxsin şəxsiyyət vəsiqəsi";~~

6.5.3.2. "Sərhədkeçməyə məhdudiyət";

6.5.3.3. "Viza";

6.5.3.4. "Sərhəd nəzarəti";

6.5.3.5. "Şəxslərin yaşadığı və olduğu yer üzrə qeydiyyatı";

6.5.3.6. "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığına dair məlumatlar";

6.5.3.7. "Biometrik informasiya".

6.5.4. əcnəbilər barədə məlumat təminatını həyata keçirən altsistemlər:

6.5.4.1. "Şəxslərin yaşadığı və olduğu yer üzrə qeydiyyatı";

6.5.4.2. "Sərhədkeçməyə məhdudiyət";

6.5.4.3. "Biometrik informasiya";

6.5.4.4. "Sorgu, təhlil və hesabat".

6.5.5. əcnəbilər barədə məlumat alınan və təqdim edilən informasiya sistemləri:

6.5.5.1. Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən aparılan Azərbaycan Respublikası Əhalisinin Dövlət Reyestri;

6.5.5.2. Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin vahid miqrasiya məlumat sistemi;

6.5.5.3. İAMAS-a qoşulmuş digər müvafiq informasiya sistemləri.

6.6. **"Sərhədkeçmə" informasiya resursu üzrə:**

6.6.1. Azərbaycan Respublikasına gələn və Azərbaycan Respublikasından gedən şəxslər və nəqliyyat vasitələri barədə İAMAS vasitəsilə sərhəd nəzarəti məntəqələrində elektron formada yaradılan məlumatlar:

6.6.1.1. şəxsin pasport-viza məlumatları, pasport və ya digər sərhədkeçmə sənədinin əsas səhifəsinin elektron surəti;

6.6.1.2. nəqliyyat vasitəsinin növü, markası, modeli, tipi, bort və ya dövlət qeydiyyat nömrələri;

6.6.1.3. şəxsin üz təsviri, ovuc və əl-barmaq izləri, qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş digər biometrik məlumatları;

6.6.1.4. sərhədkeçmə tarixi, sərhəd nəzarəti məntəqəsi və bu məntəqədə avtomatlaşdırılmış iş yerinin nömrəsi;

6.6.1.5. sərhədkeçmə nəzarətinin, o cümlədən identifikasiya işlərinin nəticəsi və sərhədkeçməyə verilən icazə, yaxud imtina barədə xidməti məlumatlar.

6.6.2. "Sərhədkeçmə" informasiya resursunda məlumat yaradan altsistem:

6.6.2.1. "Sərhəd nəzarəti".

6.6.3. "Sərhədkeçmə" informasiya resursundan məlumat təminatını həyata keçirən altsistemlər:

6.6.3.1. "Azərbaycan Respublikası vətəndaşının pasportları";

6.6.3.2. "Viza";

6.6.3.3. "Şəxslərin yaşadığı və olduğu yer üzrə qeydiyyatı";

6.6.3.4. "Azərbaycan Respublikasına qayıdış şəhadətnaməsi";

6.6.3.5. "Biometrik informasiya";

6.6.3.6. "Sorgu, təhlil və hesabat".

6.6.4. "Sərhədkeçmə" informasiya resursundan məlumat təqdim edilən informasiya sistemləri:

6.6.4.1. Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin vahid miqrasiya məlumat sistemi;

6.6.4.2. İAMAS-a qoşulmuş digər müvafiq informasiya sistemləri.

6.7. "Sərhədkeçməyə məhdudiyət siyahısı" informasiya resursu üzrə:

6.7.1. Azərbaycan Respublikasına gəlməsinə və Azərbaycan Respublikasından getməsinə məhdudiyət qoyulan şəxslər barədə aşağıda göstərilən məlumatlar İAMAS vasitəsilə elektron formada yaradılır və yalnız Əsasnamə ilə səlahiyyət verilmiş dövlət orqanları tərəfindən və onların sistem daxili səlahiyyət bölgüsünə uyğun istifadə olunur, müvafiq əsaslar aradan qalxdıqda aktiv statusu dəyişdirilir:

6.7.1.1. axtarışda olan, barəsində tutulma haqqında qərar qəbul edilən, cinayət işi üzrə təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilən, barəsində qətimkan tədbiri seçilən, Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara çıxarılan şəxslər haqqında məlumatlar;

6.7.1.2. xarici ölkəyə daimi yaşamağa getmək hüququ qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada məhdudlaşdırılmış, dövlət sirri ilə işləməyə buraxılan və ya əvvəllər buraxılmış vətəndaşlar haqqında məlumatlar;

6.7.1.3. terrorçuluqda və digər transmilli mütəşəkkil cinayətlərdə şübhəli bilinən, habelə ölkədə olması milli təhlükəsizlik baxımından arzuolunmaz sayılan şəxslər haqqında məlumatlar;

6.7.1.4. ölkədə olması arzuolunmaz sayılan şəxslər haqqında məlumatlar;[vi\[6\]](#)

6.7.1.4-1. Azərbaycan Respublikasına gəlişi qadağan edilmiş əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər haqqında məlumatlar;[vii\[7\]](#)

6.7.1.5. sərhədkeçmə rejimini pozmuş, ölkədən çıxarılmış şəxslər, ölkə ərazisinə əvvəllər müxtəlif səbəblərdən buraxılmamış əcnəbilər haqqında məlumatlar;

6.7.1.6. müəyyən müddətə azadlıqdan məhrumetmə, ömürlük azadlıqdan məhrumetmə, islah işləri, ictimai işlər, cərimə növündə cəzalara məhkum olunmuş şəxslər haqqında məlumatlar;

6.7.1.7. üzərinə Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində nəzərdə tutulan vəzifələr qoyulmaqla şərti məhkum edilən və ya cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edilən və qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada üzərinə daimi yaşayış yerini dəyişməmək, yaxud müəyyən yerlərə getməmək barədə öhdəliklər qoyulmuş şəxslər haqqında məlumatlar;[viii\[8\]](#)

6.7.1.8. azadlıqdan məhrumetmə növündə cəzaya məhkum edilmiş, lakin hökmün icrası təxirə salınan şəxslər haqqında məlumatlar;

6.7.1.9. tibbi xarakterli məcburi tədbirlər tətbiq edilən şəxslər haqqında məlumatlar;

6.7.1.10. borclunun ölkədən getmək hüququnun müvəqqəti məhdudlaşdırılması haqqında məlumatlar;

6.7.1.11. miqrasiya sahəsində qanunvericiliyin tələblərini pozmuş əcnəbilər haqqında məlumatlar;

6.7.1.12. intizam xarakterli hərbi hissədə saxlanılan şəxslər haqqında məlumatlar;

6.7.1.12-1. müddətli həqiqi hərbi xidmətə çağırılan vətəndaşlar haqqında məlumatlar;[ix\[9\]](#)

6.7.1.12-2. hərbi xidmət üzrə məhdudlaşdırma cəzasına məhkum olunmuş şəxslər haqqında məlumatlar;

6.7.1.12-3. inzibati xəta törətmiş əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər haqqında məlumatlar;

6.7.1.13. etibarsız hesab edilmiş, itmiş, oğurlanmış və saxta pasportlar, vizalar, vəsiqələr haqqında məlumatlar;

6.7.1.14. axtarışda olan nəqliyyat vasitələri haqqında məlumatlar.

6.7.2. "Sərhədkeçməyə məhdudiyət siyahısı" informasiya resursunda məlumatı "Sərhədkeçməyə məhdudiyət" altsistemi yaradır.

6.7.3. Sərhədkeçməyə məhdudiyət barədə məlumat təminatını həyata keçirən altsistemlər:

6.7.3.1. "Azərbaycan Respublikası vətəndaşının şəxsiyyət vəsiqəsi";

6.7.3.2. "Azərbaycan Respublikası vətəndaşının pasportları";

6.7.3.3. "Dənizçinin şəxsiyyət sənədi";

6.7.3.4. "Viza";

6.7.3.5. "Sərhəd nəzarəti";

6.7.3.6. "Azərbaycan Respublikasına qayıdış şəhadətnaməsi";

6.7.3.7. "Biometrik informasiya";

6.7.3.8. "Sorgu, təhlil və hesabat".

6.7.4. "Sərhədkeçməyə məhdudiyət siyahısı" informasiya resursundan məlumat alan və bu resursa məlumat təqdim edən informasiya sistemi:

6.7.4.1. Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin vahid miqrasiya məlumat sistemi.

6.8. **"Blankların uçotu" informasiya resursu üzrə:**

6.8.1. İAMAS-ın sərhədkeçmə və şəxsiyyəti təsdiq edən digər sənədlərin verilməsini təmin edən müvafiq altsistemlərində belə sənəd blanklarının hərəkətinə, verilməsi ilə bağlı ödənilən dövlət rüsumlarının toplanmasına nəzarətin həyata keçirilməsi məqsədi ilə onların elektron formada mərkəzləşdirilmiş uçotu aparılır. Aşağıda göstərilən məlumatlar yalnız blankların hərəkətinə və onların verilməsi ilə bağlı ödənilən dövlət rüsumlarının yığılmasına nəzarət məqsədi ilə toplanılır və istifadə olunur:

6.8.1.1. anbarda saxlanılan boş blanklar haqqında;

6.8.1.2. istifadəyə verilmiş blanklar haqqında;

6.8.1.3. fərdi olaraq doldurulmuş blanklar haqqında;

6.8.1.4. qüsurlu və ya zədələnmiş blanklar haqqında.

6.9. "Audit jurnalı" informasiya resursu üzrə:

6.9.1. audit jurnalında aşağıdakı proseslər barədə qeydiyyatlar fərdi və xidməti məlumatların mühafizəsini təmin etmək şərtilə, İAMAS vasitəsilə avtomatik olaraq elektron formada yaradılır, mərkəzləşdirilmiş qaydada toplanılır, mühafizə və idarə edilir və yalnız xidmətdaxili xüsusi araşdırmalarda istifadə olunur. Bu qeydiyyatlarda nəzərdə tutulan məlumatların siyahısı və toplanılma proseduru İAMAS-ın informasiya təhlükəsizliyi siyasətində aşağıdakı qaydada göstərilir:

6.9.1.1. proqram-texniki modulların yerinə yetirdiyi işlərin nəticələri;

6.9.1.2. müxtəlif informasiya prosesləri;

6.9.1.3. aidiyyəti dövlət orqanlarının sorğuları;

6.9.1.4. İAMAS-a giriş və çıxışlar;

6.9.1.5. səlahiyyət hədlərinin aşılması cəhdləri;

6.9.1.6. baş vermiş təhdidlər;

6.9.1.7. informasiya təhlükəsizliyi baxımından digər əhəmiyyətli hərəkətlər.

7. İAMAS-ın istismarına proqram-texniki dəstək, təhlükəsizlik və inkişaf tədbirləri

7.1. İAMAS-in istismarının fasiləsizliyi aşağıdakı istiqamətlərdə həyata keçirilən proqram-texniki dəstəklə təmin edilir:

7.1.1. proqram-texniki müşayiət;

7.1.2. proqram-texniki təminat vasitələrini idarəetmə;

7.1.3. informasiya təhlükəsizliyi.

7.2. Proqram-texniki müşayiət tədbirləri:

7.2.1. "24 saat/7 gün" rejimində "qaynar xətt" əlaqəsi və yerində təchizat-təmir işləri;

7.2.2. fəvqəladə hallarda informasiya proseslərinin ehtiyat serverə keçirilməsi;

7.2.3. proqram-texniki təminat vasitələrinin funksional vəziyyətinin plan üzrə yoxlanılması, istismar müddəti bitmiş, köhnəlmiş və təmiri qeyri-mümkün olan nasaz vasitələrin təzələnməsi;

7.2.4. informasiya texnologiyalarının inkişafına və istifadəçi qurumların artan tələbatına uyğun İAMAS-ın təkmilləşdirilməsi və bu məqsədlə proqram-texniki təminat vasitələrində, o cümlədən kompyuter şəbəkəsində əlavə və dəyişikliklərin edilməsi.

7.3. Proqram-texniki təminat vasitələrini idarəetmə tədbirləri:

7.3.1. İAMAS-ın kompyuter şəbəkəsinin idarə edilməsi;

7.3.2. İAMAS-ın mərkəzi serverlər kompleksinin və lokal serverlərin idarə edilməsi;

7.3.3. İAMAS-ın əməliyyat sistemləri, proqram təminatı vasitələri, məlumat bazalarının, tətbiqi proqram paketinin idarə edilməsi;

7.3.4. kompyuter insidentlərinə çevik reaksiya və təcili yardım (CERT) təminatı.

7.4. İnformasiya təhlükəsizliyi tədbirləri:

7.4.1. İAMAS üçün informasiya təhlükəsizliyi tələblərinin dəqiqləşdirilməsi;

7.4.2. İAMAS-ın informasiya təhlükəsizliyinə mümkün təhdidlərin müəyyən edilməsi;

7.4.3. İAMAS-ın informasiya təhlükəsizliyi siyasətinin işlənilməsi və tətbiqi;

7.4.4. İAMAS üçün informasiyanın mühafizə vasitələrinin seçilməsi və sertifikatlaşdırılması;

7.4.5. İAMAS-da informasiya proseslərinin və təhlükəsizliyinin audit jurnalının yaradılması və monitorinqi;

7.4.6. İAMAS çərçivəsində fərdi məlumatların mühafizəsi sisteminin formalaşdırılması;

7.4.7. İAMAS-ın inkişafına dair layihələrin uyğunluq dəyərləndirilməsi;

7.4.8. İAMAS-a qoşulan informasiya sistemlərinin ekspertizası.

7.5. İAMAS-ın fəaliyyət və inkişaf planları:

7.5.1. İAMAS və onun istismar prosesləri informasiya texnolo-giyalarının intensiv inkişafına, normativ hüquqi aktlarda əlavə və dəyişikliklərə, bununla bağlı İAMAS-ın istismarında iştirak edən subyektlərin tələbatına uyğun olaraq davamlı şəkildə təkmilləşdirilir və aktualığı təmin edilir. Bu məqsədlə hər il təkliflər toplanılır, perspektiv istiqamətlər, prioritetlər, müasir standartlar nəzərə alınmaqla, Əsasnamə ilə müəyyən edilmiş qaydada Əlaqələndirmə Şurası tərəfindən İAMAS-ın fəaliyyətinə və inkişafına dair tədbirlər planı hazırlanır və dövlət büdcəsinin layihəsinə təqdim edilməsi üçün maliyyə vəsaitlərinə tələbat hesablanır.

7.5.2. İAMAS-ın inkişafına aid planlaşdırılan yeni layihələr aşağıdakı istiqamətlər üzrə işlənir:

7.5.2.1. İAMAS-ın hər-hansı altsisteminin və ya onun modulunun, yaxud proqram-texniki təminat vasitəsinin təkmilləşdirilməsi və ya yenidən yaradılması;

7.5.2.2. İAMAS-a yeni subyektlərin və informasiya sistemlərinin qoşulması.

7.6. İnkişaf layihələrinin qiymətləndirilməsi:

7.6.1. inkişaf layihələri Əlaqələndirmə Şurası və ya ayrı-ayrı dövlət orqanları tərəfindən həyata keçirilir. Dövlət orqanları tərəfindən həyata keçirilən layihələrin aidiyyəti hissələrinin İAMAS-ın funksionallıq proseslərinə və təhlükəsizlik siyasətinə uyğunluq səviyyəsinin qiymətləndirilməsi üçün bu layihələr Əlaqələndirmə Şurasına təqdim edilir.

7.6.2. inkişaf layihələrinin uyğunluq qiymətləndirilməsinin və layihə üzrə təcrübə-sınaq işlərinin nəticələri müsbət dəyərləndirildikdə, layihənin İAMAS-la bağlı tətbiqi həyata keçirilir;

7.6.3. inkişaf layihələrinin İAMAS-la bağlı tətbiqi və müvafiq təhvil-təslim işləri Əlaqələndirmə Şurasının işçi qrupu tərəfindən təmin edilir.

7.7. İAMAS-a qoşulan sistemlərin ekspertizası:

7.7.1. İAMAS-ın istismarında iştirak məqsədi ilə ona yeni informasiya sistemlərinin qoşulması üçün Əlaqələndirmə Şurasının müraciəti əsasında Azərbaycan Respublikasının Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi tərəfindən ekspertiza komissiyası yaradılır. Ekspertiza komissiyası Azərbaycan Respublikası Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyinin, Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin, Azərbaycan Respublikası Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin, Azərbaycan Respublikası Xüsusi Dövlət Mühafizə Xidmətinin, Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin, Əlaqələndirmə Şurasının və onun işçi qrupunun mütəxəssislərindən təşkil edilir. Komissiyanın bütün üzvlərinin İAMAS-la və ya ona qoşulması nəzərdə tutulan informasiya sistemi ilə bağlı fəaliyyət təcrübəsinə malik olmaları zəruridir.x[10]

7.7.2. Ekspertiza komissiyasının tərkibində Əlaqələndirmə Şurasından və onun işçi qrupundan olan mütəxəssislərin sayı komissiyanın ümumi sayının yarısından az olmamalıdır.

7.7.3. Ekspertiza fərdi və xidməti məlumatların mühafizəsi təmin edilməklə, müəlliflik hüquqları və kommersiya sirləri qorunmaqla keçirilir və komissiya tərəfindən ekspertiza sxemi tərtib edilərək, Əlaqələndirmə Şurası ilə razılaşdırılır.

7.7.4. Ekspertiza komissiyası İAMAS-a qoşulması nəzərdə tutulan informasiya sisteminin inteqrasiya və ya uzlaşma vasitələrinin və imkanlarının, bu sahədə mümkün risklərin və həmin sistemin informasiya təhlükəsizliyi qaydalarının və adekvatlığının qiymətləndirilməsi barədə əsaslandırılmış yekun rəy çıxarır. Komissiyanın hər bir üzvünün fərdi rəyi yekun rəyə əlavə olunur.

7.7.5. İAMAS-a yeni informasiya sistemlərinin qoşulması üçün müraciət edən subyektlər həmin sistemə dair aşağıdakı məlumatları və qanunvericiliyə əsasən informasiya sistemləri barədə toplanılması nəzərdə tutulan digər aidiyyəti məlumatları ekspertiza komissiyasına təqdim edirlər:

7.7.5.1. informasiya təhlükəsizliyi qaydalarını və risklər barədə məlumatı;

7.7.5.2. inteqrasiya və ya uzlaşma vasitələri və imkanları barədə məlumatı;

7.7.5.3. ümumi infrastrukturun, lokal seqmentlərin və kompyuterləşdirilmiş iş yeri konfigurasiyalarının sxemlərini;

7.7.5.4. ekspertiza predmetinə aidiyyəti olan rabitə və texniki təminat vasitələrinin sxemlərini;

7.7.5.5. ekspertiza predmetinə aidiyyəti olan proqram təminatı vasitələrinin ilkin mətnini (açıq kodlarını);

7.7.5.6. ekspertiza predmetinə aidiyyəti olan informasiya resurslarının struktur təsvirini.

7.7.6. İAMAS-a qoşulmuş, qoşulan və ya qoşulması barədə müsbət ekspertiza rəyi verilmiş informasiya sistemlərində ekspertiza üçün lazım olan məlumatlarda sonradan dəyişikliklər nəzərdə tutulduqda, bu barədə Əlaqələndirmə Şurasına məlumat verilməklə, dəyişikliklər sahəsi üzrə təkrarən tam və ya lokal ekspertiza keçirilir. İAMAS-a qoşulmuş belə sistemlərdə birtərəfli qaydada dəyişikliklər aparılırsa, sistemlər arasında bütün əlaqə dərhal dayandırılaraq bu barədə və informasiya təhlükəsizliyinə dair akt tərtib edilib, Əlaqələndirmə Şurasına təqdim olunur və Şuranın cari hesabatına daxil edilir.

Azərbaycan Respublikası Nazirlər
Kabinetinin

2012-ci il 12 yanvar tarixli 5 nömrəli
qərarı ilə

təsdiq edilmişdir

2 nömrəli əlavə

**"Giriş-çıxış və qeydiyyat" idarələrarası avtomatlaşdırılmış məlumat-axtarış sistemi
daxilində dövlət orqanlarının informasiya resurslarından istifadəyə buraxılış dərəcəsi**

Sıra №- si	Dövlət orqanı	Məlumatların daxil edildiyi informasiya resursları	İnformasiya resurslarından istifadəyə buraxılış dərəcəsi	
			məhdudiyyətsiz	məhdudlaşdırılmış
1	2	3	4	5
1.	Daxili İşlər Nazirliyi	"Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları", "Əcnəbilər", "Sərhədkeçməyə məhdudiyyət siyahısı", "Blankların uçotu", "Audit jurnalı"	"Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları", "Əcnəbilər", "Sərhədkeçmə", "Blankların uçotu", "Audit jurnalı"	"Sərhədkeçməyə məhdudiyyət siyahısı"
2.	Xarici İşlər Nazirliyi	"Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları", "Əcnəbilər", "Sərhədkeçməyə məhdudiyyət siyahısı", "Blankların uçotu"	"Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları", "Əcnəbilər", "Sərhədkeçmə", "Blankların uçotu"	"Sərhədkeçməyə məhdudiyyət siyahısı"
3.	Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi	"Sərhədkeçməyə məhdudiyyət siyahısı"	"Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları", "Əcnəbilər", "Sərhədkeçmə", "Audit jurnalı"	"Sərhədkeçməyə məhdudiyyət siyahısı"

4.	Ədliyyə Nazirliyi	"Sərhədkeçməyə məhdudiyət siyahısı", "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları", "Əcnəbilər"	"Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları", "Əcnəbilər", "Sərhədkeçmə"	"Sərhədkeçməyə məhdudiyət siyahısı"
5.	Müdafiə Nazirliyi	"Sərhədkeçməyə məhdudiyət siyahısı"	"Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları"	"Sərhədkeçməyə məhdudiyət siyahısı"
6.	Vergilər Nazirliyi	"Sərhədkeçməyə məhdudiyət siyahısı"	"Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları", "Əcnəbilər", "Sərhədkeçmə"	"Sərhədkeçməyə məhdudiyət siyahısı"
7.	Fövqəladə Hallar Nazirliyi	"Sərhədkeçməyə məhdudiyət siyahısı"	"Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları", "Əcnəbilər"	"Sərhədkeçməyə məhdudiyət siyahısı"
8.	Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi	_____	"Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları", "Əcnəbilər"	_____
9.	Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi ^[11]	"Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları", "Əcnəbilər"	"Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları", "Əcnəbilər"	_____
10.	Dövlət Sərhəd Xidməti	"Sərhədkeçmə", "Sərhədkeçməyə məhdudiyət siyahısı"	"Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları", "Əcnəbilər", "Sərhədkeçmə"	"Sərhədkeçməyə məhdudiyət siyahısı"
11.	Dövlət Gömrük Komitəsi	"Sərhədkeçməyə məhdudiyət siyahısı"	"Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları", "Əcnəbilər", "Sərhədkeçmə"	"Sərhədkeçməyə məhdudiyət siyahısı"
12.	Dövlət Dəniz Administrasiyası	"Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları"	"Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları", "Əcnəbilər"	_____
13.	Xüsusi Dövlət Mühafizə Xidməti	_____	"Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları", "Əcnəbilər", "Sərhədkeçmə"	_____

14.	Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu	"Sərhədkeçməyə məhdudsiyyət siyahısı"	"Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları", "Əcnəbilər", "Sərhədkeçmə"	"Sərhədkeçməyə məhdudsiyyət siyahısı"
15.	Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlıq Məsələləri Komissiyası	_____	"Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları", "Əcnəbilər", "Sərhədkeçmə"	_____

Qeyd. "Giriş-çixış və qeydiyyat" idarələrarası avtomatlaşdırılmış məlumat-axtarış sistemi daxilində dövlət orqanlarının informasiya resurslarından istifadəyə buraxılış dərəcəsi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2008-ci il 22 aprel tarixli 744 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Giriş-çixış və qeydiyyat" idarələrarası avtomatlaşdırılmış məlumat-axtarış sistemi haqqında Əsasnamə"nin 9-cu hissəsində nəzərdə tutulmuş dövlət orqanları üçün müəyyən edilmişdir.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ MƏNBƏ SƏNƏDLƏRİNİN SİYAHISI

1. 2 avqust 2013-cü il tarixli 199 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (“Azərbaycan” qəzeti, 22 avqust 2013-cü il, № 182, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2013-cü il, № 08, maddə 999)
2. 5 may 2014-cü il tarixli 132 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (“Azərbaycan” qəzeti, 24 may 2014-cü il, № 108)
3. [13 iyun 2014-cü il tarixli 194 nömrəli](#) Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (“Azərbaycan” qəzeti, 22 iyun 2014-cü il, № 131, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2012-ci il, № 09, maddə 747)

QƏRARA EDİLMİŞ DƏYİŞİKLİK VƏ ƏLAVƏLƏRİN SİYAHISI

---

ii[1] 2 avqust 2013-cü il tarixli 199 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (“Azərbaycan” qəzeti, 22 avqust 2013-cü il, № 182, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2013-cü il, № 08, maddə 999) ilə 3.7-ci bənddən və 6.5.3.1-ci yarımbənddən “Azərbaycan Respublikasında 30 gündən artıq yaşamaq istəyən əcnəbinin qeydiyyatına alınması haqqında vəsiqə,” sözləri çıxarılmışdır.

2 avqust 2013-cü il tarixli 199 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (“Azərbaycan” qəzeti, 22 avqust 2013-cü il, № 182, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2013-cü il, № 08, maddə 999) ilə 3.7-ci bənddə “bu vəsiqələrin” sözləri “buvəsiqənin” sözləri ilə, “həmin şəxslərin” sözləri “şəxsin” sözü ilə əvəz edilmişdir.

iii[2] 2 avqust 2013-cü il tarixli 199 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (“Azərbaycan” qəzeti, 22 avqust 2013-cü il, № 182, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2013-cü il, № 08, maddə 999) ilə 4.4.2.1-ci yarımbənd ləğv edilmişdir.

iii[3] 2 avqust 2013-cü il tarixli 199 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (“Azərbaycan” qəzeti, 22 avqust 2013-cü il, № 182, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2013-cü il, № 08, maddə 999) ilə 5.3-cü bənddən “və qeydiyyat” sözləri çıxarılmışdır.

---

iv[4] 5 may 2014-cü il tarixli **132** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (“Azərbaycan” qəzeti, 24 may 2014-cü il, № 108) ilə 6.5.2.4-cü yarımbənddə “**fərdi icazə**” sözləri “**iş icazəsi**” sözləri ilə əvəz edilmişdir.

v[5] 5 may 2014-cü il tarixli **132** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (“Azərbaycan” qəzeti, 24 may 2014-cü il, № 108) ilə 6.5.2.5-ci yarımbənddə “**müvəqqəti yaşamaq**” sözləri “**müvəqqəti və ya daimi yaşamaq**” sözləri ilə əvəz edilmişdir və həmin yarımbənddən “**immigrant və**” sözləri çıxarılmışdır.

vi[6] 5 may 2014-cü il tarixli **132** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (“Azərbaycan” qəzeti, 24 may 2014-cü il, № 108) ilə 6.7.1.3-cü yarımbənddə “**ölkəyə gəlməsi**” sözləri və 6.7.1.4-cü yarımbənddə “**ölkəyə daxil olması**” sözləri “**ölkədə olması**” sözləri ilə əvəz edilmişdir.

vii[7] 5 may 2014-cü il tarixli **132** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (“Azərbaycan” qəzeti, 24 may 2014-cü il, № 108) ilə 6.7.1.4-1-ci yarımbənd əlavə edilmişdir.

viii[8] 5 may 2014-cü il tarixli **132** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (“Azərbaycan” qəzeti, 24 may 2014-cü il, № 108) ilə 6.7.1.7-ci yarımbəndin əvvəlinə “**üzərinə Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində nəzərdə tutulan vəzifələr qoyulmaqla**” sözləri əlavə edilmişdir və həmin yarımbənddən “**və qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada üzərinə daimi yaşayış yerini dəyişməmək, yaxud müəyyən yerlərə getməmək barədə öhdəliklər qoyulmuş**” sözləri çıxarılmışdır.

ix[9] 5 may 2014-cü il tarixli **132** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (“Azərbaycan” qəzeti, 24 may 2014-cü il, № 108) ilə 6.7.1.12-1-ci-6.7.1.12-3-cü yarımbəndlər əlavə edilmişdir.

x[10] 13 iyun 2014-cü il tarixli 194 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (“Azərbaycan” qəzeti, 22 iyun 2014-cü il, № 131, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2012-ci il, № 09, maddə 747) ilə “Giriş-çıxış və qeydiyyat” idarələrarası avtomatlaşdırılmış məlumat-axtarış sisteminin istismarının təşkili Qaydaları”nın 5.4.2.1-ci və 5.5.2-ci yarımbəndlərində, 7.7.1-ci yarımbəndinin birinci və ikinci cümlələrində “**İnformasiya Texnologiyaları**” sözləri “**Yüksək Texnologiyalar**” sözləri ilə əvəz edilmişdir.

xi[11] 13 iyun 2014-cü il tarixli 194 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (“Azərbaycan” qəzeti, 22 iyun 2014-cü il, № 131, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2012-ci il, № 09, maddə 747) ilə “Giriş-çıxış və qeydiyyat” idarələrarası avtomatlaşdırılmış məlumat-axtarış sistemi daxilində dövlət orqanlarının informasiya resurslarından istifadəyə buraxılış dərəcəsi”nin 9-cu hissəsinin “Dövlət orqanı” sütununda “**İnformasiya Texnologiyaları**” sözləri “**Yüksək Texnologiyalar**” sözləri ilə əvəz edilmişdir.